

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24.02.2016, sp. zn. 30 Cdo 1860/2015, ECLI:CZ:NS:2016:30.CDO.1860.2015.1

Číslo: 28/2017

Právní věta: Není-li z ujednání o příslušnosti soudu ve věci s cizím prvkem jednoznačně patrné, že strany hodlaly sjednat toliko místní příslušnost určitého soudu, je třeba takové ujednání považovat za dohodu o volbě mezinárodní příslušnosti soudu či soudů určitého státu.

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 24.02.2016

Spisová značka: 30 Cdo 1860/2015

Číslo rozhodnutí: 28

Číslo sešitu: 3

Typ rozhodnutí: Usnesení

Hesla: Cizinci, Právo Evropské unie, Pravomoc soudu

Předpisy: čl. 24 odst. 1 Nařízení (ES) č. 44/2001

Druh: Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Sbírkový text rozhodnutí:

Nejvyšší soud k dovolání žalovaného zrušil usnesení Městského soudu v Praze ze dne 5. 1. 2015, sp. zn. 64 co 344/2014, jakož i usnesení Obvodního soudu pro Prahu 4 ze dne 14. 7. 2014, sp. zn. 16 C 263/2013, a věc vrátil Obvodnímu soudu pro Prahu 4 k dalšímu řízení.

I.

Dosavadní průběh řízení

1. Žalobce se žalobou ze dne 27. 12. 2012 v řízení domáhá po žalovaném zaplacení částky 1 077 063 USD s příslušenstvím z titulu smlouvy o půjčce uzavřené mezi žalobcem a žalovaným dne 1. 1. 2010.

2. Obvodní soud pro Prahu 4 jako soud prvního stupně, poté, co se žalovaný prostřednictvím svého právního zástupce opakovaně ve sporu věcně vyjádřil (vyjádření ze dne 17. 3. 2013 a doplnění vyjádření ze dne 18. 4. 2014) a účastnil se jednání dne 27. 5. 2014, při kterém konstatoval souhlas s projednáním věci českými soudy, usnesením ze dne 14. 7. 2014, č. j. 16 C 263/2013-88, rozhodl, že řízení se zastavuje, neboť české soudy nemají pravomoc ve věci rozhodovat. Městský soud v Praze jako soud odvolací napadeným usnesením usnesení soudu prvního stupně změnil tak, že řízení se nezastavuje.

3. Soud prvního stupně zjistil, že žalobce i žalovaný jsou občany Ruské federace. Ve smlouvě o úvěru, o kterou se žalobní návrh opírá, uvedly obě smluvní strany trvalé bydliště v R. V téže smlouvě byl

mezi účastníky „formou prorogace sjednán konkrétní soud“ „dle bydliště věřitele“.

4. Soud prvního stupně dospěl k závěru, že na věc by bylo možné použít smlouvu mezi Československou socialistickou republikou a Svazem sovětských socialistických republik o právní pomoci a právních vztazích ve věcech občanských, rodinných a trestních, uzavřenou v M. dne 12. 8. 1982, uveřejněnou vyhláškou ministra zahraničních věcí č. 95/1983 Sb., jejímiž nástupnickými státy jsou Česká republika a Ruská federace. Ta však „neupravuje otázky, podle kterých by bylo možno posoudit pravomoc soudu v daném případě“. Soud prvního stupně proto aplikoval zákon č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním (dále jen „ZMPS“). Přihlédl k tomu, že „účastníci řízení si ve smlouvě z 1. 1. 2010 sjednali pravomoc soudu dle bydliště věřitele, tedy žalobce, a žalobce v této smlouvě uvádí své trvalé bydliště na území Ruské federace.“ Podle soudu prvního stupně proto k okamžiku uzavření smlouvy muselo být oběma stranám jasné, že si sjednávají pro případný spor příslušný soud Ruské federace. Soudy České republiky nejsou proto k projednání sporu „nadány pravomocí ve věci rozhodovat“.

5. Odvolací soud oproti tomu vyšel ze skutečnosti, že oba účastníci řízení mají podle sdělení Ředitelství služby cizinecké policie trvalý pobyt v České republice a že smlouva o úvěru byla uzavřena v České republice.

6. Odvolací soud se zabýval otázkou, zda je ujednání účastníků o volbě soudu v článku 6.2 smlouvy ze dne 1. 1. 2010 podle českých předpisů platné. Podle odvolacího soudu je smlouva ze dne 1. 1. 2010 smlouvou o půjčce, nejedná se tedy o obchodní věc. Účastníci řízení se mohou písemně dohodnout na místní příslušnosti jiného soudu prvního stupně pouze v obchodní věci (srov. § 89a zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu, ve znění účinném k 1. 1. 2010, dále jen „o. s. ř.“). Dohoda o místní příslušnosti je proto neplatná a místně příslušným je obecný soud žalovaného, tedy Obvodní soud pro Prahu 4.

II.

Dovolání a vyjádření k němu

7. Usnesení odvolacího soudu napadl žalovaný včas podaným dovoláním. V něm uvedl, že odvolací soud se odchýlil od ustálené rozhodovací praxe Nejvyššího soudu, konkrétně od usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. 11. 2007, sp. zn. [32 Odo 1788/2006](#). Důvodnost dovolání spatřuje žalovaný v první řadě v nesprávném právním posouzení místa bydliště žalobce. V tomto ohledu žalovaný uvádí, že je nutné rozlišovat mezi pojmy „bydliště“ a „trvalý pobyt“, přičemž žalobce trvale žije ve Spojených státech amerických, je občanem USA a má tam i rodinu. Jako místo trvalého pobytu pak uvádí adresu v R., za žádných okolností však nelze dovodit, že by jeho trvalý pobyt nebo bydliště bylo v České republice. Jako druhou dovolací námitku pak uvádí nesprávné právní posouzení povahy čl. 6.2 úvěrové investiční smlouvy, tedy právní povahy ujednání o příslušnosti. Podle žalovaného je v posuzované věci zcela zřejmé, že úmysl stran směřoval k volbě pravomoci (mezinárodní příslušnosti) soudu ve smyslu § 37 odst. 3 ZMPS a že se nejednalo o volbu místně příslušného soudu ve smyslu § 89a o. s. ř. Z uvedených důvodů nejsou české soudy mezinárodně příslušné k projednání dané věci.

8. K dovolání se vyjádřil žalobce, který rozporoval argumentaci žalovaného o místě svého bydliště a souhlasil se závěry odvolacího soudu o neplatnosti ujednání stran o příslušnosti soudu pro rozpor s českým právem, kterým se předmětná smlouva řídí. Dle názoru žalobce je tedy na základě § 37 odst. 1 ZMPS pro projednání daného sporu dána příslušnost českých soudů.

III.

Přípustnost dovolání

9. Nejvyšší soud v dovolacím řízení postupoval a o dovolání rozhodl podle zákona č. 99/1963 Sb.,

občanský soudní řád, ve znění účinném od 1. 1. 2013 do 31. 12. 2013 (viz čl. II bod 7 zákona č. 404/2012 Sb. a čl. II bod 2 zákona č. 293/2013 Sb.), dále jen „o. s. ř.“.

10. Dovolání bylo podáno včas, osobou k tomu oprávněnou, za splnění podmínky § 241 odst. 1 o. s. ř. a obsahovalo náležitosti vyžadované ustanovením § 241a odst. 2 o. s. ř. Dovolací soud se proto zabýval přípustností dovolání.

11. Podle § 236 odst. 1 o. s. ř. lze dovoláním napadnout pravomocná rozhodnutí odvolacího soudu, jestliže to zákon připouští.

12. Podle § 237 o. s. ř. není-li stanoveno jinak, je dovolání přípustné proti každému rozhodnutí odvolacího soudu, kterým se odvolací řízení končí, jestliže napadené rozhodnutí závisí na vyřešení otázky hmotného nebo procesního práva, při jejímž řešení se odvolací soud odchýlil od ustálené rozhodovací praxe dovolacího soudu nebo která v rozhodování dovolacího soudu dosud nebyla vyřešena nebo je dovolacím soudem rozhodována rozdílně anebo má-li být dovolacím soudem vyřešena právní otázka posouzena jinak.

13. Námitka žalovaného týkající se právního posouzení místa bydliště žalobce nemůže přípustnost dovolání ve smyslu § 237 o. s. ř. založit, neboť v nyní posuzovaném případě se odvolací soud problematikou rozdílu mezi faktickým a trvalým bydlištěm nezabýval a své rozhodnutí založil na právní povaze ujednání o příslušnosti, nikoliv na závěru o tom, kde má žalobce bydliště. Uvedená námitka se tedy míjí s právním posouzením věci odvolacím soudem (srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 5. 1999, [2 Cdon 808/97](#), uveřejněné pod č. 27/2001 ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek, nebo ze dne 3. 3. 2014, sp. zn. [30 Cdo 135/2013](#)).

14. Dovolání je ve smyslu § 237 o. s. ř. naopak přípustné pro posouzení otázky právní povahy smluvního ustanovení obsahujícího prorogaci, respektive určení, zda předmětné ustanovení představuje ujednání o místní, nebo o mezinárodní příslušnosti, neboť tou se Nejvyšší soud ve své rozhodovací praxi doposud nezabýval.

IV. Důvodnost dovolání

15. Dovolání je ve vztahu k posouzení právní povahy předmětného smluvního ujednání i důvodné.

16. Pro posouzení pravomoci soudů České republiky k projednání a rozhodnutí věci je určující, zda jde v dané věci o řízení s mezinárodním prvkem. Mezinárodní (resp. zahraniční či cizí) prvek v soukromoprávním vztahu je dán tehdy, jestliže má právní poměr v některém svém prvku vztah k zahraničí. Tento vztah přitom může být dán subjektem právního poměru (cizí státní příslušník nebo osoba pobývající v zahraničí, případně právnická osoba založená podle cizího práva nebo se sídlem v zahraničí), skutečností právně významnou pro vznik a existenci právního poměru, předmětem právního poměru, anebo právním poměrem, který právně souvisí nebo je právně závislý na jiném právním poměru, jenž se řídí cizím právem (srov. KUČERA, Z. a kol. Mezinárodní právo soukromé. 8. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, Brno: Doplněk, 2015, s. 23–24). Zjistí-li rozhodující soud přítomnost mezinárodního prvku v řízení, musí se v rámci přezkumu podmínek řízení (§ 103 o. s. ř.) předně zabývat otázkou své pravomoci (obdobně srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 5. 2014, sp. zn. [32 Cdo 1404/2012](#)). V projednávaném případě je přitom mezinárodní prvek zcela jednoznačně dán subjekty právního poměru, jelikož žalobce i žalovaný jsou cizími státními příslušníky (občany Ruské federace).

17. Při posouzení pravomoci musí soudy zohlednit případnou existenci prorogační úmluvy (prorogační doložky), tedy ujednání stran zakládající příslušnost určitého soudu, která může jednak

založit pravomoc českých soudů, ale také pravomoc českých soudů derogovat (viz PAUKNEROVÁ, M. a kol. Zákon o mezinárodním právu soukromém. Komentář. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 567–568; dále viz kupř. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 11. 2006, sp. zn. [29 Odo 22/2006](#), nebo usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. 11. 2007, sp. zn. [32 Odo 1788/2006](#), proti němuž podaná ústavní stížnost byla odmítnuta usnesením Ústavního soudu ze dne 7. 4. 2008, sp. zn. [IV. ÚS 434/08](#)). Odvolací soud se sice prorogační doložkou zabýval, posoudil ji však toliko jako ujednání o místní příslušnosti ve smyslu § 89a o. s. ř. Takový závěr by byl správný pouze při absenci mezinárodního prvku v daném právním vztahu, jelikož v takových případech se bude bez dalšího aplikovat úprava obsažená v občanském soudním řádu (PAUKNEROVÁ, M. a kol. Zákon o mezinárodním právu soukromém. Komentář. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 568). Jak však bylo uvedeno výše, v projednávaném případě se jednalo o věc s jasným mezinárodním prvkem, proto je na doložku nutné nahlížet jako na ujednání o pravomoci (mezinárodní příslušnosti), a to navzdory znění, které neodkazuje explicitně na soud, případně soudy určitého státu, ale na „obecný soud podle místa trvalého bydliště“. Prorogační doložka totiž může směřovat jak na soudy určitého státu, tak na soud, který není explicitně určen, je však určitelný na základě v doložce obsažených kritérií (srov. MAGNUS, U., MANKOWSKI, P. Brussels I Regulation. European Commentaries on Private International Law. Second Revised Edition. Munich: Sellier European Law Publishers, 2012, s. 470; obdobně viz PAUKNEROVÁ, M. a kol. Zákon o mezinárodním právu soukromém. Komentář. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 578). Založení pravomoci soudu nebo soudů určitého státu je tak v dané situaci prioritní. Teprve následně se lze zabývat otázkou, zda daná doložka založila rovněž místní příslušnost konkrétního soudu. Závěry odvolacího soudu ohledně posouzení prorogační doložky jako ujednání o místní příslušnosti (nikoli ujednání o pravomoci) jsou proto nesprávné.

18. Nad rámec uvedeného dovolací soud nemohl přehlédnout, že soudy nižších stupňů při zkoumání podmínek mezinárodní příslušnosti českých soudů nepostupovaly v souladu se zavedenými pravidly a nezabývaly se případnou aplikací unijních předpisů.

19. Podle ustanovení § 2 ZMPS se totiž ustanovení tohoto zákona použijí, jen pokud nestanoví něco jiného mezinárodní smlouva, kterou je Česká republika vázána. V úvahu připadá aplikace smlouvy mezi Československou socialistickou republikou a Svazem sovětských socialistických republik o právní pomoci a právních vztazích ve věcech občanských, rodinných a trestních, uzavřené v M. dne 12. 8. 1982, uveřejněné vyhláškou ministra zahraničních věcí č. 95/1983 Sb., jejímiž nástupnickými státy jsou Česká republika a Ruská federace. Ta má aplikační přednost nejen před pravidly mezinárodního práva procesního, obsaženými v českém právu, ale podle čl. 351 Smlouvy o fungování Evropské unie i před pravidly mezinárodní příslušnosti obsaženými v právu unijním. Uvedená smlouva však ve své části o právních vztazích občanských a rodinných (oddíl II, čl. 18–52) upravuje pouze vybrané otázky pravomoci a práva rozhodného u věcí osobního stavu (čl. 19–23) a u rodinných věcí (čl. 24–35) a otázky rozhodného práva u majetkových věcí ve smyslu formy právních úkonů, vlastnického práva a náhrady škody (čl. 36–38), dědických věcí (čl. 39–48) a problematiku nákladů řízení (čl. 49–52); otázku pravomoci soudů pro projednávanou věc tedy neupravuje.

20. Je proto nutné zjistit, zda na posuzovaný případ dopadá úprava obsažená v normách práva Evropské unie, které mají aplikační přednost před právem členských států (srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 6. 2014, sp. zn. [30 Nd 25/2014](#)). Až v případě, že by na posuzovaný případ nedopadaly normy práva Evropské unie, bylo by možné aplikovat ustanovení vnitrostátního mezinárodního práva soukromého, v posuzovaném případě konkrétně ZMPS (srov. přechodné ustanovení § 123 zákona č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém).

21. Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 1215/2012 ze dne 12. 12. 2012 o příslušnosti a uznávání a výkonu soudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech (nařízení Brusel I bis), publikované v Úředním věstníku Evropské unie L351/1 dne 20. 12. 2012, je podle článku 66 odst. 1 použitelné jen na řízení zahájená dne 10. 1. 2015 a později. V daném případě s ohledem na zahájení

řízení dne 27. 12. 2012 proto připadá do úvahy aplikace nařízení Rady (ES) č. 44/2001 ze dne 22. 12. 2000 o příslušnosti a uznávání a výkonu soudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech (dále jen „nařízení Brusel I“), publikovaného v Úředním věstníku Evropské unie L 12/1 dne 16. 1. 2001.

22. Podle čl. 24 nařízení Brusel I platí, že není-li soud jednoho členského státu příslušný již podle jiných ustanovení tohoto nařízení, stane se příslušným, jestliže se žalovaný dostaví k jednání k tomuto soudu. To neplatí, pokud se žalovaný dostaví proto, aby namítal nepřislušnost soudu, nebo je-li jiný soud podle článku 22 výlučně příslušný.

23. Vzhledem k procesnímu postupu žalovaného, popsanému v úvodu odůvodnění, je třeba se na prvním místě zabývat případnou aplikací čl. 24 nařízení Brusel I, podle kterého dojde k založení mezinárodní příslušnosti i jinak nepřislušného soudu tím, že se žalovaný řízení před daným soudem podrobí. Tato konkludentní volba soudu, neboli podřízení se příslušnosti, přitom převáží nad všemi ostatními pravidly soudní příslušnosti, a to včetně sjednané příslušnosti podle čl. 23 (viz rozsudek Soudního dvora EU ze dne 24. 6. 1981 ve věci C-150/80 Elefanten Schuh GmbH proti Pierru Jacqmainovi, body 9-11; srov. také SIMON, P. In: DRÁPAL, L., BUREŠ, J. a kol. Občanský soudní řád II. Komentář. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 2965). Obecně totiž platí, že strany sporu mohou svoji volbu práva, učiněnou na základě čl. 23 nařízení, kdykoli v průběhu řízení modifikovat, tedy mohou i později založit mezinárodní příslušnost jiného soudu postupem dle čl. 24 nařízení. V takovém případě je potom otázka, zda předchozí volba stran odkazovala na soud členského státu, soud nečlenského státu či rozhodčí orgán, irelevantní (srov. MAGNUS, U., MANKOWSKI, P. Brussels I Regulation. European Commentaries on Private International Law. Second Revised Edition. Munich: Sellier European Law Publishers, 2012, s. 524).

24. Účast žalovaného na řízení podle čl. 24 nařízení Brusel I tak fakticky představuje konkludentní souhlas s příslušností soudu, jemuž byl spor předložen, a tedy ujednání o jeho příslušnosti (např. rozsudek Soudního dvora EU ze dne 11. 9. 2014 ve věci C-112/13 A proti B a dalším, bod 53). Ke konkludentnímu ujednání o příslušnosti nedojde, vznese-li žalovaný námitku nepřislušnosti (rozsudek Soudního dvora EU ze dne 20. 5. 2010 ve věci C-111/09 Česká podnikatelská pojišťovna, a. s., Vienna Insurance Group proti Michalu Bilasovi, body 21-22). Úprava okamžiku, kdy má být namítána nepřislušnost soudu, závisí v zásadě na procesních pravidlech každého členského státu. Judikatura Soudního dvora nicméně stanovuje, že námitka nepřislušnosti nemůže být vznesena po zaujetí stanoviska, které je podle vnitrostátního práva považováno za první obranu adresovanou soudu, jemuž věc byla předložena (viz např. rozsudek Soudního dvora EU ze dne 24. 6. 1981 ve věci C-150/80 Elefanten Schuh GmbH proti Pierru Jacqmainovi, bod 16; rozsudek Soudního dvora EU ze dne 27. 2. 2014 ve věci C-1/13 Cartier parfums - lunettes SAS, Axa Corporate Solutions assurances SA proti Ziegler France SA a dalším, bod 36). I podle ustálené judikatury Nejvyššího soudu přitom platí, že příslušnost soudu podle článku 24 nařízení Brusel I může být založena tím, že se žalovaný vyjádří k žalobě, aniž by nejpozději současně s tímto vyjádřením vznesl námitku nedostatku příslušnosti soudu (usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. 9. 2008, sp. zn. [29 Nd 336/2007](#), publikované ve Sbírce rozhodnutí a stanovisek pod č. 14/2009, srov. např. také usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. 9. 2015, sp. zn. [30 Cdo 4971/2014](#), usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. 12. 2015, sp. zn. [30 Cdo 1362/2015](#)).

25. Dovolací soud ve spisu nemohl přehlédnout, že soud prvního stupně usnesením ze dne 28. 2. 2014, č. j. 16 C 263/2013-26, uložil žalobci i žalovanému, aby ve lhůtě doručili sdělení o skutečnostech potřebných k projednání věci a k doložení jimi tvrzených důkazů. Žalovaný na tuto výzvu prostřednictvím právního zástupce reagoval odpovědí ze dne 17. 3. 2014, ve které se kromě sdělení o organizačních záležitostech souvisejících s nadcházejícím jednáním vyjádřil k věci samé, zejména uvedl rozhodující skutečnosti na svoji obranu a označil důkazy k prokázání svých tvrzení. Dne 18. 4. 2014 žalovaný zaslal soudu doplnění svého vyjádření, ve kterém uvádí další rozhodné

skutečnosti a důkazy pro posouzení věci samé. Mezinárodní příslušnost soudu prvního stupně k projednání daného sporu však žalovaný v žádném z těchto vyjádření nerozporoval. Naopak, z protokolu o jednání ze dne 27. 5. 2014 plyne, že žalovaný s projednáním věci v České republice výslovně souhlasil: „Žalovaný uvádí, že souhlasí s tím, aby se věc přesto projednala v ČR.“

26. Lze proto uzavřít, že žalovaný se v rámci své první obrany vyjádřil k žalobě, aniž by současně s tímto vyjádřením vznesl námitku nepřislušnosti soudu, a v rámci jednání dokonce přímo vyjádřil souhlas s projednáním věci českými soudy, čímž vyjádřil nejdříve konkludentně a pak i výslovně souhlas s příslušností soudu ve smyslu čl. 24 nařízení Brusel I, která má přednost před všemi ostatními pravidly příslušnosti, včetně ujednání o volbě soudu ve smyslu čl. 23 nařízení Brusel I.

27. Právní posouzení věci provedené odvolacím soudem je vzhledem k výše uvedenému nesprávné. Nejvyšší soud tudíž, aniž by nařizoval jednání (§ 243a odst. 1 věta první o. s. ř.), napadené rozhodnutí zrušil, včetně závislého výroku o nákladech řízení [§ 242 odst. 2 písm. b) o. s. ř.]. Protože důvody, pro které bylo zrušeno rozhodnutí odvolacího soudu, platí i pro rozhodnutí soudu prvního stupně, Nejvyšší soud zrušil i toto rozhodnutí a věc vrátil soudu prvního stupně k dalšímu řízení. Vzhledem k přítomnosti mezinárodního prvku ve sporu a závěru o povaze sporného smluvního ujednání jako ujednání o pravomoci bude povinností soudu prvního stupně v první řadě posoudit otázku mezinárodní příslušnosti ve smyslu výše provedeného výkladu a zohlednit čl. 24 nařízení Brusel I, který se v situaci, kdy žalovaný přijal příslušnost českých soudů, uplatní přednostně před ostatními pravidly příslušnosti.